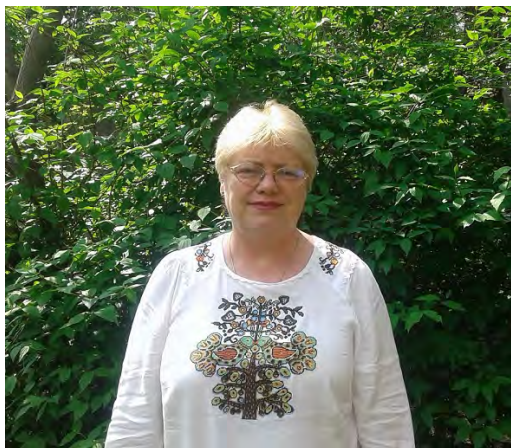

Οι Έλληνες της Ουκρανίας: περιήγηση στην ιστορική αναπαράσταση της πραγματικότητας

Nadiya Lykholob

αρχειονόμος Α΄ κατηγορίας του Κεντρικού Κρατικού Αρχείου των Δημοσίων Οργανώσεων και των Ουκρανικών Σπουδών

Σύντομες πληροφορίες για τη συγγραφέα:

Nadiya Lykholob. Ιστορικός-αρχειονόμος, απόφοιτη της Σχολής Ιστορίας του Εθνικού Πανεπιστημίου Taras Shevchenko του Κιέβου, με πολυετή εμπειρία στα κεντρικά αρχειακά ιδρύματα της Ουκρανίας. Σήμερα εργάζεται στο Κεντρικό Κρατικό Αρχείο των Δημοσίων Οργανώσεων και των Ουκρανικών Σπουδών (Κιέβο). Αρθρογραφεί σε μέσα ενημέρωσης της Ουκρανίας και της διασποράς.

Σήμερα, στην Ουκρανία και στον κόσμο τιμούν την 85η επέτειο της διαβόητης "Ελληνικής Επιχείρησης", η οποία διεξήχθη το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Δεκεμβρίου 1937 - Φεβρουαρίου 1938 από το κατασταλτικό και εξοντωτικό όργανο

του σοβιετικού καθεστώτος, την NKVD (Λαϊκή Επιτροπή Εσωτερικών Υποθέσεων της ΕΣΣΔ). Η μνημόνευση των θυμάτων αυτής της επιχείρησης μοιάζει ιδιαίτερα τραγική τώρα, με φόντο τη Μαριούπολη, το κύριο κέντρο της ελληνικής διασποράς στην περιοχή του Αζόφ και ίσως την πιο ελληνική από όλες τις ουκρανικές πόλεις, που ολοσχερώς καταστράφηκε από τους Ρώσους κατακτητές.

Η "Ελληνική Επιχείρηση" ήταν μια από τις λεγόμενες εθνικές κατασταλτικές εκστρατείες της εποχής της Μεγάλης Εκκαθάρισης στην ΕΣΣΔ. Η αποκατάσταση της μοναρχίας στην Ελλάδα το 1935, όταν ο στρατηγός Ιωάννης Μεταξάς ανέβηκε στην εξουσία, με αποτέλεσμα το Ελληνικό Κομμουνιστικό Κόμμα, με το οποίο οι σταλινικές αρχές συνέδεσαν ορισμένα σχέδια εξάπλωσης της επιρροής τους, να απαγορευτεί και να οδηγηθεί βαθιά στην παρανομία, έπαιξε τον καθοριστικό ρόλο. Στο πλαίσιο αυτό, οι Έλληνες στην ΕΣΣΔ έγιναν "επικίνδυνοι" και χαρακτηρίστηκαν ως εχθρικά στοιχεία.

Η "Ελληνική Επιχείρηση" ξεκίνησε με την εντολή της NKVD με αριθμό 50215 από την 11 Δεκεμβρίου 1937, η οποία διέταξε τη σύλληψη "όλων των Ελλήνων που ήταν ύποπτοι για κατασκοπεία, σαμποτάζ, ανταρσία και εθνικιστική αντισοβιετική δραστηριότητα" στις 15 Δεκεμβρίου "ταυτόχρονα σε όλες τις δημοκρατίες, περιφέρειες και νομούς". Όλα αυτά οδήγησαν σε μαζικές συλλήψεις, αβάσιμες κατηγορίες και σκληρές ποινές για τον ελληνικό πληθυσμό της Ουκρανίας. Σύμφωνα με τους συγγραφείς του "Βιβλίου Μνήμης των Ελλήνων της Ουκρανίας", το 63,8% των καταδικασθέντων κατηγορήθηκαν ότι ήταν μέλη ελληνικών κατασκοπευτικών, εθνικιστικών, αντεπαναστατικών, σαμποταριστικών και αντάρτικων οργανώσεων. Η σύλληψη στο πλαίσιο της "Ελληνικής Επιχείρησης" σήμαινε σχεδόν σίγουρα "εκτέλεση". Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του επικεφαλής του προγράμματος "Ελληνικό Μαρτυρολόγιο", Ι. Dzhukha, ο κατά προσέγγιση αριθμός των θυμάτων της "Ελληνικής Επιχείρησης" του 1937-1938 στην Ουκρανία είναι 7.600 - 9.400 άτομα.

Ορισμένα ντοκουμέντα για την "Ελληνική Επιχείρηση" και τη ζωή της ελληνικής κοινότητας στο Κίεβο διατηρούνται στα Κεντρικά Κρατικά Αρχεία των Κοινωνικών Οργανώσεων και των Ουκρανικών Σπουδών (Κίεβο), ιδίως στις αρχειακές και ποινικές υποθέσεις των καταπιεσμένων (κεφάλαιο 263, Συλλογή εξωδικαστικών υποθέσεων των αποκατασταθέντων).

Ας στραφούμε όμως πρώτα στις ιστορικές διαδικασίες που προηγήθηκαν της "Ελληνικής Επιχείρησης" και χαρακτηρίζονται από την παράδοξη συνύπαρξη στην πολιτική του Ιωσήφ Στάλιν και της εθνογένεσης, και της γενοκτονίας. Μετά την ήττα της Ουκρανικής Επανάστασης του 1917-1921, η Ουκρανία έγινε μέρος της ΕΣΣΔ. Στα χαρτιά και από το βήμα, οι σοβιετικοί ηγέτες υποστήριζαν τις αρχές της εθνικής ισότητας και της φιλίας των λαών, γεγονός που αντικατοπτριζόταν στην κομματική κρατική πολιτική της "Ρίζωσης" που διακηρύχθηκε τον Απρίλιο του 1923 από το XII Συνέδριο του ΡΚΚ (μπολσεβίκων). Στην ουκρανική ιστορία, αυτή ονομάζεται "Ουκρανοποίηση" (Για τους εκπροσώπους της ελληνικής μειονότητας - "Ελληνοποίηση" - Σημείωση Μεταφρ.). Η πολιτική της "Ρίζωσης" συνοδευόταν,

ειδικότερα, από μια σειρά μέτρων που αποσκοπούσαν στη διατήρηση της πολιτιστικής ταυτότητας των εθνικών μειονοτήτων, του εθνικού πολιτισμού και της εθνικής ταυτότητας, καθώς και στην ανάπτυξη της εκπαίδευσης και της επιστήμης στις γλώσσες τους (φυσικά, με την προϋπόθεση της καταπολέμησης του "αστικού εθνικισμού"). Αυτό κατοχυρώθηκε στο Σύνταγμα της ΕΣΣΔ από 31 Ιανουαρίου 1924, το οποίο ζητούσε "τη θεμελιώδη εξάλειψη της εθνικής καταπίεσης, τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος αμοιβαίας εμπιστοσύνης και τη θεμελίωση της αδελφικής συνεργασίας μεταξύ των λαών".

Μια από τις εκδηλώσεις της πολιτικής της "Ρίζωσης" ήταν οι λέσχες των εθνικών μειονοτήτων, οι οποίες δημιουργήθηκαν, ιδίως, για να καλύψουν τις πολιτιστικές και εκπαιδευτικές τους ανάγκες. Ταυτόχρονα, αυτό επέτρεπε στο σοβιετικό ολοκληρωτικό σύστημα να ελέγχει τις δραστηριότητες των εθνικών κοινοτικών ομάδων και, εάν ήταν απαραίτητο, να λαμβάνει επιχειρησιακά και τιμωρητικά μέτρα εναντίον τους.

Σύμφωνα με αρχειακά έγγραφα από τα Κεντρικά Κρατικά Αρχεία, στις δεκαετίες του 1920 και του 1930, το Σπίτι των Ανατολικών Λαών ήταν ο κεντρικός θεσμός για το πολιτιστικό και εκπαιδευτικό έργο μεταξύ των εκπροσώπων των ανατολικών λαών στο Κίεβο, μια πολυεθνική πόλη εκείνη την εποχή. Κάποια ντοκουμέντα για την ιστορία της δημιουργίας του, τη ζωή των Ελλήνων πολιτών και τις καταστολές εναντίον τους το 1937-1938 περιέχονται στην αρχειακή ποινική υπόθεση του Fedir Ivanovych Korsavidi (ΚΚΣΔΕ, κεφάλαιο 263, περιγραφή 1, υπόθεση 47382), ο οποίος ήταν ενεργό μέλος του Σπιτιού των Ανατολικών Λαών του Κιέβου και αργότερα, δυστυχώς, έπεσε στα δίχτυα της τραγικής "Ελληνικής Επιχείρησης" του 1937-1938 και εκτελέστηκε στις 25 Φεβρουαρίου 1938.

Ο φάκελος αυτός περιέχει όχι μόνο ανακριτικές εκθέσεις του Φ. Ι. Κορσαβίδη και μαρτύρων στην υπόθεσή του, κατηγορητήρια και πιστοποιητικά αποκατάστασης, αλλά και πολύτιμα ιστορικά στοιχεία που επιτρέπουν σε κάθε ενδιαφερόμενο να γνωρίσει έμμεσα τη ζωή και την καθημερινότητα όχι μόνο των εθνικών ομάδων γενικά, αλλά και των μεμονωμένων εκπροσώπων τους, να προσπαθήσει να δημιουργήσει μια "συλλογική βιογραφία" και να βρει ορισμένες νομοτέλειες στη ζωή των εθνικών κοινοτήτων που ζούσαν στο Κίεβο τις δεκαετίες του 1920 και 1930.

Το Σπίτι των Ανατολικών Λαών του Κιέβου ξεκίνησε τις δραστηριότητές του τον Απρίλιο του 1925. Το ίδρυμα χωρίστηκε σε τμήματα, τα οποία δεν είχαν σταθερό χαρακτήρα, καθώς ο αριθμός τους άλλαζε συνεχώς. Αρχικά, είχε τέσσερα τμήματα: Ασσυριακό, Αρμενικό, Γεωργιανό και Τουρκο-Ταταρικό. Σύντομα, στα μέλη του Σπιτιού προστέθηκαν εκπρόσωποι και άλλων λαών που ζούσαν στο Κίεβο και, για διάφορους λόγους, χαρακτηρίστηκαν ως ανατολικοί, συμπεριλαμβανομένων των Ελλήνων. Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1930, υπήρχαν ήδη έντεκα τμήματα. Οργανωτικά, το Σπίτι των Ανατολικών Λαών του Κιέβου είχε τα χαρακτηριστικά μιας δημοκρατικής κοινωνικής ένωσης.

У С С Р
НАРОДНЫЙ КОМИССАРИАТ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
 УПРАВЛЕНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА

К ДЕЛУ № _____

1937 г. 9 декабря мес. 17 дня. Я, пол. опер. Ушаков И.
 (полное наименование, фамилия, имя)
Чуб-Шкурят допросил в качестве обвиняемого

1. Фамилия Корсавиди
2. Имя и отчество Федор Иванович
3. Дата рождения 1889 г.
4. Место рождения г. Трапезунд Турция
5. Место жительства г. Киев ул. Горького д. 21 кв. 1
6. Нав. и гражд. (подданство) Грек гр-н СССР
7. Паспорт Выдан 1 от. р. ки. № 24 Января
1937 г. ЗЕМ № 094254
(когда и какою органами выдан, номер, категория и место выдан)
8. Род занятий Колхоз "Виноградарь" фронтальной
улицы по виноделию.
(место службы и должности)
9. Социальное происхождение из системы улиц
(род занятий родителей и их имущественное положение)
10. Социальное положение: (род занятий и имущественное положение)
  - а) до революции Семья землевладельца
  - б) после революции работник колхоза
11. Состав семьи Жена Сувинина Доминика, обвенчана
(фамилия родственника, их имена, фамилия, адрес и род занятий)
1936 г. проживает в г. Киев ул. Горького д. 21 кв. 1
работает администратором в колхозе "Виноградарь"
г. Киев ул. Горького д. 21 кв. 1

Корсавиди

По следделу № 93703

ОБВИНИТЕЛЬНОЕ ЗАКЛЮЧЕНИЕ

По делу по обвинению **КОРСАВИДИ** Федора Ивановича в преступлениях предусмотренных ст. 54-6 УК УССР.

В Управление Государственной Безопасности Киевского Облуправления НКВД поступили данные о том, что проживая в г. Киеве **КОРСАВИДИ** Федор Иванович проводит шпионскую работу в пользу иностранного государства.

На основании этих данных **КОРСАВИДИ** был арестован и привлечен к следствию в качестве обвиняемого.

Следствием по делу установлено, что **КОРСАВИДИ** состоя членом греческой секции Дома Народов Востока и выполнял работу Председателя Резизионной Комиссии названной секции, в ноябре 1931 г. был завербован для шпионской работы на территории СССР неформальным представителем греческой миссии в Киеве - агентом греческой разведки **АРСЕНИУМ**, Терезином Ивановичем, от которого получил задание проводить контрреволюционную националистическую работу среди греков, проживающих в г. Киеве, передавая материалы в письменном виде ему - **АРСЕНИУМ** за подписью "ДО СМАРНО".

За проведение шпионской работы **АРСЕНИУМ** обещал вознаграждение.

После смерти **АРСЕНИУСА**, **КОРСАВИДИ** поддерживал связь с агентом греческой разведки иностранно-подданым **СИРИНИДИ**, от которого получил следующие задания по сбору сведений шпионского характера:

а/ О количестве и качестве выпускаемой продукции заводами оборонного значения;

б/ О месте расположения воинских частей Киевского гарнизона, численном их составе и вооружении.

Наряду с этим, **КОРСАВИДИ** получал задание от **СИРИНИДИ** о совершении диверсионных актов на военные период времени:

а/ проводить подрывную работу в колхозе "Виноградарь", где **КОРСАВИДИ** работал сельхозработником по виноделию, с целью разложения трудовой дисциплины, портить сельскохозяйственные инвентарь с тем, чтобы принести колхозу к полному развалу.

За время с 1931 по 1936 г. **КОРСАВИДИ** устно и в письменной форме передавал сведения шпионского характера агентам греческой разведки **АРСЕНИУМ**, а также **СИРИНИДИ** о нахождении греков и других слоев населения, проводил подрыв-

ную работу в колхозе "Виноградарь" путем разложения трудовой дисциплины и порчи инвентаря, в результате чего автор могил доставку удобрений для виноградарей и своей подрывной работой привел колхоз к снижению трудоя и уходу колхозников из колхоза.

Наряду с этим **КОРСАВИДИ** распространял среди греков греческие буклеты на гварта, провозимые **СИРИНИДИ** из греческой миссии в Москва и проводил среди греков к-р националистическую работу.

За проведение шпионской работы **КОРСАВИДИ** равно времени не получил 400 рублей.

Допрошенный в качестве обвиняемого **КОРСАВИДИ** в пред"явленном ему обвинении виновным себя признал.

На основании изложенного **О Б В И Н И Т С И**:

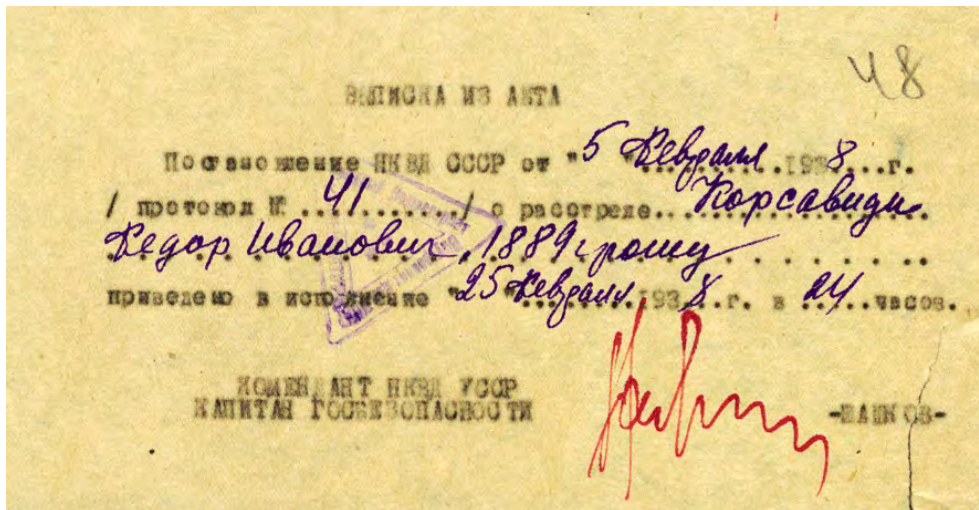
КОРСАВИДИ, Федор Иванович, 1889 г.р., уроженец г. Трапезунд (Турция), по национальности грек, гр-н СССР, со средним образованием, безарт., работающий сельхозработником по виноделию в колхозе "Виноградарь", проживающий в Киеве

в том, что будучи завербован агентом греческой разведки для шпионской деятельности на территории СССР с 1931 по 1936 г. проводил шпионскую работу, т.е. в преступлениях, предусмотренных ст. 54-6 УК УССР.

Настоящее дело на основании приказа НКВД УССР за № 00485 подается к рассмотрению в особые списки, направляемые на рассмотрение в НКВД СССР.

СПРАВКА: Обв. **КОРСАВИДИ** содержится в Киевской тюрьме вещдоков по делу нет.
 Личные документы при деле в отдельном пакете

П/ОПЕРУЮЩИЙ ЧЕН. Ш ОТД УГБ
 МД. Л. БЕРЕНАНТ ГО СВБЕЗОПАСНОСТИ / ШКУРАТ/
 НАЧ СЛЕД. ГРУППЫ Ш ОТД УГБ
 ЛЕВЕНАНТ ГО СВБЕЗОПАСНОСТИ / КОРОЛЬ/
 СОГЛАСНО:
 НАЧ Ш ОТДЕЛА УГБ УКВБ
 МАЙНТ АН ГО СВБЕЗОПАСНОСТИ / КОРОЛЬ/
 УТВЕРЖДАЮ: ЗАМ НАЧ УНВД ПО КИЕВ ОБЛ.
 МАЙОР ГО СВБЕЗОПАСНОСТИ / БАВИЧ/

Μεταξύ των καθηκόντων του Σπιτιού των Ανατολικών Λαών, εκτός από τα γενικά κοινωνικοπολιτικά, εξέχουσα θέση κατείχε η καταπολέμηση του αναλφαβητισμού και του χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσης. Υπήρχαν πολιτιστικά και εκπαιδευτικά προγράμματα Ασσυρίων, Ελλήνων, Νταγκεστανών και Κινέζων για την εξάλειψη του αναλφαβητισμού, βιβλιοθήκη, παιδικοί σταθμοί και διάφοροι σύλλογοι, συμπεριλαμβανομένων αθλητικών και πολιτικής εκπαίδευσης. Σχεδόν κάθε τμήμα είχε τη δική του θεατρική ομάδα, όπου δινόταν μεγάλη προσοχή στο ιδεολογικό περιεχόμενο των θεατρικών έργων και στη χρήση της μητρικής γλώσσας. Συγκεκριμένα, το 1927 το ελληνικό τμήμα ανέβασε στα ελληνικά ένα έργο με τίτλο "Οι δουλοκτήτες", γραμμένο από ένα από τα μέλη της ομάδας. Το Σπίτι των Ανατολικών Λαών φιλοξένησε διάφορες βραδιές, τουρνουά σκακιού και ντάμας, παραστάσεις, διαλέξεις και εκθέσεις. Ένας σημαντικός τομέας δραστηριότητας ήταν η παροχή ιατρικών υπηρεσιών σε εκπροσώπους των ανατολικών λαών.

Ένα από τα κύρια καθήκοντα του νεοσύστατου ιδρύματος ήταν η επίλυση του προβλήματος της ανεργίας μεταξύ των εκπροσώπων των εθνικών κοινοτήτων. Έτσι, το 1926, το Σπίτι των Λαών της Ανατολής στο Κίεβο οργάνωσε την εργασία επτά αρτοποιείων, τριών εργαστηρίων χειροτεχνίας, δύο αρτοποιείων, ενός πλυντηρίου και ενός εργαστηρίου κατασκευής παιδικών παιχνιδιών.

Το 1936 με απόφαση του προεδρείου του Δημοτικού Συμβουλίου του Κιέβου, το Σπίτι των Λαών της Ανατολής έπαψε να λειτουργεί. Οι δραστηριότητές του, παρά τις ορισμένες δυσκολίες και ελλείψεις, είχαν θετικό αντίκτυπο στη βελτίωση της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης, στην άνοδο του πολιτιστικού και εκπαιδευτικού επιπέδου των εκπροσώπων των ανατολικών εθνοτήτων και συνέβαλαν στην προσαρμογή των εκπροσώπων των εθνικών μειονοτήτων στη ζωή στο πολυεθνικό περιβάλλον του Κιέβου.

Αλλά ας επιστρέψουμε στους σιωπηλούς μάρτυρες εκείνων των γεγονότων - τα έγγραφα, διότι κανείς δεν μπορεί να μιλήσει για εκείνες τις εποχές καλύτερα από τους

αυτόπτες μάρτυρες, των οποίων τα λόγια έχουν καταγραφεί στο χαρτί. Συγκεκριμένα, στην περίπτωση του Φ. Ι. Κορσαβίδη, υπάρχει μια μαρτυρία με ημερομηνία Απριλίου 1958 του Antonin Semenovych Yuriev, ο οποίος διατέλεσε διευθυντής του Σπιτιού των Λαών της Ανατολής από τον Ιούνιο του 1930 έως τον Ιανουάριο του 1933, στην οποία θυμάται τα εξής: *"Το Σπίτι των Λαών της Ανατολής δεν ήταν μόνο μια λέσχη, αλλά και μια κοινωνική και πολιτική οργάνωση που επιδίωκε συγκεκριμένους στόχους. Οι περιφερειακές επιτροπές του κόμματος έθεσαν στην κομμουνιστική παράταξη του Σπιτιού των Λαών της Ανατολής το καθήκον να ενώσει τους πρώην τεχνίτες των ανατολικών εθνικών μειονοτήτων σε εργατικούς συνεταιρισμούς, αρτέλ (καρτέλ - σημείωμα μεταφρ.) και συλλογικά αγροκτήματα και να τους εντάξει στη δημόσια παραγωγική εργασία. Το Σπίτι των Λαών της Ανατολής ένωσε εκπροσώπους των ακόλουθων εθνότητων που ζούσαν στο Κίεβο: Γεωργιανοί, Αρμένιοι, Αζερμπαϊτζάνοι, Σύριοι, Έλληνες, Καραΐτες, Νταγκεστάνοι, Λεζγκίν, Κινέζοι και Τάταροι. Ο κύριος όγκος των μελών του Σπιτιού των Λαών της Ανατολής ήταν σοβιετικοί πολίτες και γεννήθηκαν στη χώρα μας. Οι περισσότεροι Ασσύριοι, Έλληνες και ορισμένοι Αρμένιοι ήταν ξένοι υπήκοοι, και στην περίπτωση των Ασσυρίων (εν μέρει των Ελλήνων και των Αρμενίων), είχαν μετακομίσει στη Ρωσία για διαμονή πριν από την επανάσταση και, ιδιαίτερα, κατά τη διάρκεια του πολέμου με την Τουρκία (1914-1917)..."*

...Όσον αφορά τις παραγωγικές δραστηριότητές τους, πρέπει να σημειωθεί ότι οι Ασσύριοι εργάζονταν κυρίως ως λούστροι υποδημάτων, πραγματοποιώντας μικροεπισκευές υποδημάτων και προϊόντων από λάστιχο. Οι Αρμένιοι εργάζονταν κυρίως ως τεχνίτες - αρτοποιοί, ζαχαροπλάστες και εν μέρει ασχολούνταν με το μικρεμπόριο. Ορισμένοι Αρμένιοι εργάζονταν στο δημόσιο σύστημα εστίασης (καντίνες, τεκέδες, εστιατόρια). Η πλειονότητα των Ελλήνων ήταν επίσης τεχνίτες και εν μέρει εργάζονταν σε καντίνες, καφετέριες και εστιατόρια. Ορισμένοι Έλληνες εργάζονταν σε υπηρεσίες και επιχειρήσεις.

...Το Διοικητικό Συμβούλιο του Σπιτιού διεξήγαγε εκτεταμένο πολιτικό, πολιτιστικο-μορφωτικό έργο μεταξύ των μελών του Σπιτιού των Ανατολικών Εθνών, κάνοντας εκτεταμένη χρήση των ακτιβιστών και των τμηματικών συμβουλίων. Η κομμουνιστική παράταξη, μέσω του διοικητικού συμβουλίου του Σπιτιού, ασκούσε τη συνολική ηγεσία. Στο Σπίτι γίνονταν εκθέσεις και συζητήσεις για γενικά πολιτικά θέματα. Πραγματοποιούνταν εργασίες για την εξάλειψη του αναλφαβητισμού μεταξύ των μελών της οργάνωσης (Ασσύριοι, Λεζγκίν). Υπήρχαν θεατρικές παραστάσεις, συναυλίες, οικογενειακές βραδιές και πολιτική ενημέρωση. Το Σπίτι των Λαών της Ανατολής υπαγόταν στην Εκτελεστική Επιτροπή του Δημοτικού Σοβιέτ, η οποία το χρηματοδοτούσε. Η πολιτική καθοδήγηση της Στέγης γινόταν από το Τμήμα Αγκιτάσιας και Προπαγάνδας της Δημοτικής Επιτροπής και της Περιφερειακής Επιτροπής του Λενινιστικού Κομμουνιστικού Κόμματος της Σοβιετικής Ένωσης.

... Ο κύριος όγκος των Ασσυρίων ήταν ενωμένος στο αρτέλ "Βοστόκ", ο διάδοχος του οποίου είναι τώρα το φιλο-μαρτέλ "Βζουντιοβίκ". Οι Έλληνες πήγαν εν μέρει να εργαστούν σε αυτές τις αρτέλες, και στη συνέχεια, μετά την ίδρυση του κολχόζ

επεξεργασίας σταφυλιού "Zakvinkolkhoz" (σήμερα "Vinohradar" στην περιοχή "Ανεμοδαρμένα Όρη"), ορισμένοι Έλληνες μαζί με τους Αρμένιους, Τατάρους και Ασσύριους πήγαν να εργαστούν σε αυτό το κολχόζ".

Δεδομένης της φύσης της αρχειακής ποινικής υπόθεσης κατά του Φ. Ι. Κορσαβίδη είναι λογικό, ότι το σημαντικό μέρος των εγγράφων αναφέρεται στην ελληνική κοινότητα του Κιέβου. Έτσι, σύμφωνα με τον ίδιο τον Α. S. Yuriev: "Το ελληνικό τμήμα είχε περίπου 60 μέλη. Ήταν, τρόπον τινά, το πιο ήσυχο τμήμα του Σπιτιού των Ανατολικών Λαών, παρά το γεγονός ότι μεταξύ των Ελλήνων υπήρχε σημαντικός αριθμός υπηκόων της Ελλάδας. Οι Έλληνες παρακολουθούσαν ενεργά τις πολιτιστικές εκδηλώσεις που γίνονταν στο Σπίτι των Λαών της Ανατολής. Έρχονταν επίσης και απλώς για να χαλαρώσουν, να παίξουν παιχνίδια, να πιουν πραγματικό τουρκικό καφέ και να μιλήσουν μεταξύ τους στη μητρική τους γλώσσα".

Αναφέρει επίσης μερικά από τα ονόματα των εκπροσώπων της ελληνικής διασποράς που επισκέπτονταν ενεργά το Σπίτι των Λαών της Ανατολής: "την παρούσα στιγμή, θυμάμαι τους ακόλουθους Έλληνες που ήταν κάποτε μέλη του Σπιτιού των Λαών της Ανατολής: 1. Korsavidi Fedor Ivanovich. [...]. 2. Μουρούζη [...]. 3. Κοσμίδη [...]. 4. Γορέστη [...]. 5. Πεντάκη Γεώργιος Κωνσταντίνοβιτς. [...]. 6. Καλογεράς [...]. 7. Αρσένης [...]. 8. Θυμάμαι επίσης κάποιους Έλληνες όπως ο Μπερντέμπες, ο Παπλωματόπουλο, ο Δονούκης [...]"

У С С Р
НАРОДНЫЙ КОМИССАРИАТ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
УПРАВЛЕНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА

К ДЕЛУ № _____

1937 г. 15 мес. 20 дня Я. Сев. Чх. 3 (имен, фамили, органа, фамилии)

Иванов, Иван Иванович допросил в качестве _____

1. Фамилия Иванович

2. Имя и отчество Иван Иванович

3. Дата рождения 1888г.

4. Место рождения с. Афанасово Звенив.

5. Место жительства Киев на ул. Киевской 101/102.

6. Нац. и гражд. (подданство) Украинское подданство.

7. Паспорт Виз на перебування в Україні (номер и адрес органа выдачи, номер, адрес и место приписки)

8. Род занятий Службовець (место службы и должность)

9. Социальное происхождение Украинское с. Афанасово в с. Афан. (фамилия родителей и их место жительства)

10. Социальное положение (род занятий и имущественное положение)

а) до революции в Афанасово работав в торговле.

б) после революции в Украине в с. Афанасово в торговле.

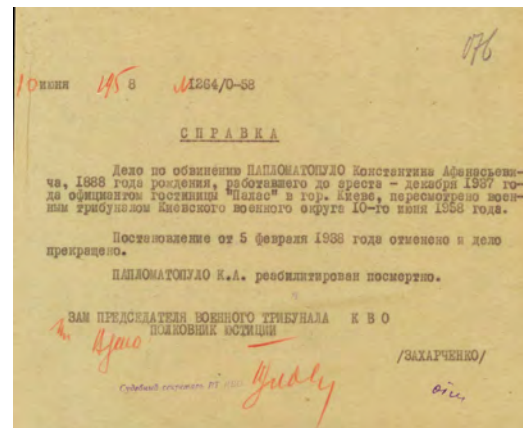
11. Состав семьи Жена, 2 дочки, 2 сыновья, 1 внук. (близкие родственники, их имена, фамилии, адреса и род занятий)

Στη μαρτυρία του μπορεί κανείς επίσης να βρει σύντομα, αλλά ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά ορισμένων ανθρώπων, τα οποία μας επιτρέπουν να σχηματίσουμε ένα συλλογικό πορτρέτο της ελληνικής κοινότητας του Κιέβου στις δεκαετίες του 1920 και 1930: "Ο Αρσένης ήταν ένας βαθύς γέρος. Πέθανε γύρω στο 1932 στο Κίεβο, σε ηλικία περίπου 80 ετών. Μεταξύ των Ελλήνων, ο Αρσένης ήταν ένας από τους πιο ανεπτυγμένους ανθρώπους. Είχε καλή μνήμη και μεγάλη εμπειρία ζωής, ήταν ιδιαίτερα σεβαστός μεταξύ των Ελλήνων. Αυτό ήταν ένα ανατολικό χαρακτηριστικό - ο σεβασμός προς τους ηλικιωμένους. Ο Αρσένης επισκεπτόταν συχνά το Σπίτι των Ανατολικών λαών και έμενε μέχρι αργά το βράδυ στο καφενείο με ένα φλιτζάνι τούρκικου καφέ. Ο Αρσένης ήταν μάστορας στο να λέει ανατολίτικα παραμύθια, ειδικά τα παραμύθια του Νασρεντίν.

Οι παραπάνω πληροφορίες συμπληρώνονται από τη μαρτυρία του Σπυρίδωνα Ντιμίτροβιτς Καζόγλου, ενός από τους εκπροσώπους της τότε ελληνικής κοινότητας: "Ζώντας στο Κίεβο, γνώριζα πολλούς Έλληνες που ήρθαν στη Ρωσία ακόμη και πριν από το 1917. Κάποιοι από τους Έλληνες ήρθαν στη Ρωσία ως μετανάστες, ορισμένοι απλώς αναγκάστηκαν να σωθούν στη Ρωσία από τις διώξεις, για παράδειγμα στην Τουρκία, στο Ιράν. [...]. Από τους Έλληνες που ήρθαν στη Ρωσία, γνωρίζω τους εξής: 1. Πεντάκη Γεώργιο Κωνσταντίνοβιτς, 2. Κουλούμπης Διονύσιος Παναγιώτοβιτς, 3. Μαραγκός Ιβάν Χαρλάμποβιτς, 4. Παπλωματόπουλο Κωνσταντίνος Αναστασίεβιτς, 5. Κορσαβίδη Φεντόρ Ιβάνοβιτς, 6. Καρακώστα Λεονίντ Μιχαήλοβιτς, 7. Μπερντέμπες Δημήτρης Διονύσιεβιτς, 8. Μίλον Νικολάι Γεωργίεβιτς. Γνώριζα και άλλους Έλληνες. Δούλεψα μαζί με τον Πεντάκη, τον Κουλούμπη και τον Μαραγκό από το 1927 έως το 1937 στο αρτέλ "Promvzuttya" στο Κίεβο. Τους γνώριζα πολύ καλά. Ήταν απλοί υποδηματοποιοί και εγώ ήμουν επικεφαλής του τμήματος του συγκεκριμένου αρτέλ. Θα μπορούσα να πω τα εξής γι' αυτούς: ήταν πολύ εργατικοί άνθρωποι, σοβαροί και σεμνοί. Ήταν εξαιρετικά ευσυνείδητοι στη δουλειά τους. Και οι τρεις ήταν παντρεμένοι και φέρονταν καλά στις οικογένειές τους. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι, όντας καλοί ειδικοί στον τομέα τους, κέρδιζαν ένα αξιοπρεπές εισόδημα και ζούσαν αρκετά καλά. [...] Οι Πεντάκη, Κουλούμπης και Μαραγκός δεν ήταν υπήκοοι της ΕΣΣΔ. Όμως θεωρούσαν τη Σοβιετική Ένωση δεύτερη πατρίδα τους και την αποκαλούσαν μητέρα τους. Ήταν μέλη διαφόρων εθελοντικών συλλόγων και εγγράφονταν σε κρατικά δάνεια από την ΕΣΣΔ. Επιπλέον, ποτέ δεν χρειάστηκε να τους πείσουν να υπογράψουν δάνεια. Είχαν το σεβασμό των συναδέλφων τους. [...] Γνώριζα επίσης αρκετά καλά τον Παπλωματόπουλο, τον Καρακώστα, τον Κορσαβίδη, τον Μπερντέμπες και τον Μυλωνά. Μένοντας στο Κίεβο, τους συναντούσα και μιλούσαμε για διάφορα θέματα. Συνάντησα όλους αυτούς τους Έλληνες στο Σπίτι των Ανατολικών Λαών στο Κίεβο. Εκεί γίνονταν βραδιές με Έλληνες, Ασσύριους και άλλες εθνικές μειονότητες. [...] Συνήθως αυτές οι βραδιές στο Σπίτι των Ανατολικών Λαών είχαν ως εξής: έδειχναν μικρά θεατρικά έργα (συνήθως μονόπρακτα), εθνικούς χορούς, τραγουδούσαν. [...] Θα ήθελα να επισημάνω ότι γνώριζα τον Αρσένη (δεν θυμάμαι το όνομα και το πατρώνυμό του) και τον Κωνσταντίνο Σειρινίδη. Ήταν και οι δύο Έλληνες στην εθνικότητα και ζούσαν στο Κίεβο. Ο Αρσένης ήταν γέρος και πέθανε είτε το 1930 είτε το 1931. Ο

Σειρινίδης πέθανε επίσης από τύφο στη δεκαετία του '30, δεν θυμάμαι ακριβώς πότε. Δεν παρατήρησα τίποτα αντισοβιετικό σε αυτούς. Ο Αρσένης και ο Σειρινίδης ήταν υπήκοοι της Ελλάδας. Μου είναι δύσκολο να τους χαρακτηρίσω με περισσότερες λεπτομέρειες τώρα. Μιλώντας για τους Έλληνες που ζούσαν στο Κίεβο τη δεκαετία του 1930 και τους οποίους γνώριζα, δεν μπορώ να αναφέρω ούτε ένα γεγονός γι' αυτούς που θα πιστοποιούσε την αντισοβιετική τους δράση, καθώς δεν γνωρίζω τίποτα για τέτοια γεγονότα. Υπήρχαν, για παράδειγμα, σπάνιες περιπτώσεις όπου ένας Έλληνας υπήκοος επιθυμούσε να επιστρέψει στην πατρίδα του. Και έφευγαν. Αλλά ήταν πολύ λίγοι τέτοιοι Έλληνες.

Συνοψίζοντας, θα σημειώσουμε, μολονότι οι δραστηριότητες του Σπιτιού των Λαών της Ανατολής στο Κίεβο είχαν μάλλον τοπικό χαρακτήρα, το αντίκτυπό τους στη ζωή των εκπροσώπων των λαών της Ανατολής που ζούσαν στην Ουκρανία, και ιδίως στο Κίεβο, δεν μπορεί να παραβλεφθεί. Ταυτόχρονα, οι δραστηριότητες του Σπιτιού βρίσκονταν συνεχώς υπό στενή εποπτεία από τις αρχές. Ο ήδη αναφερθείς Α. S. Yuriev δεν έκρυβε το γεγονός ότι "λόγω της φύσης της εργασίας μου, ως διευθυντής του Σπιτιού των Λαών της Ανατολής, έπρεπε να διατηρώ στενές σχέσεις όχι μόνο με τα κομματικά και τα σοβιετικά όργανα, αλλά και με την NKVD", ενώ ο διορισμένος την άνοιξη του 1933 διάδοχός του, Mykhailo Korostyshevsky, προηγουμένως εργαζόταν στην NKVD. Μόλις τρία χρόνια αργότερα, το 1936, σύμφωνα με την απόφαση των αρχών, "το Σπίτι των Λαών της Ανατολής στο Κίεβο καταργήθηκε, όπως και τα Σπίτια του Λένινγκραντ, της Μόσχας και της Τιφλίδας. Το κύριο καθήκον της ένταξης των πρώην μικρών τεχνιτών σε κοινωνικά χρήσιμη εργασία επιλύθηκε. Και το μαζικό πολιτιστικό έργο ανατέθηκε σε συνδικαλιστικές οργανώσεις και συλλόγους που εργαζόνταν υπό την καθοδήγηση κομματικών

επιτροπών". Ήταν όμως αυτό το τελικό σημείο αυτής της ιστορίας; Εξάλλου, η "φροντίδα" της σοβιετικής κυβέρνησης για τις εθνικές κοινότητες δεν αποτελούσε μόνο την ενσάρκωση των ανθρωπιστικών ιδεών της ισότητας και της αδελφοσύνης, αλλά αποσκοπούσε επίσης στον έλεγχο και τον απολογισμό του "ανθρώπινου δυναμικού", κάτι που ήταν χρήσιμο για τις μυστικές υπηρεσίες κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Εκκαθάρισης. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, πολλά μέλη του Σπιτιού των Λαών της Ανατολής χαρακτηρίστηκαν ως "κατάσκοποι, σαμποτέρ, αστοί εθνικιστές που αποσκοπούσαν στην ανατροπή του σοβιετικού καθεστώτος", γνώρισαν διώξεις από τις σοβιετικές αρχές ή ακόμη και εκτελέστηκαν.

Πέρασαν χρόνια, αλλά η μνημόνευση της μνήμης των αθώων θυμάτων της "Ελληνικής Επιχείρησης" της NKVD δημόσια έγινε δυνατή μόνο μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ. Στις 26 Νοεμβρίου 2004, στη Μαριούπολη έγιναν τα αποκαλυπτήρια ενός μνημείου για τα θύματα του Γολοντομόρ του 1932-1933 (Τεχνητός Λιμός του 1932-1933 - Σημείωμα του επιμελητή-μεταφραστή) και της πολιτικής καταστολής. Έκτοτε, κάθε χρόνο στις 15 Δεκεμβρίου, το μνημείο αυτό έχει γίνει τόπος συνάντησης των Ελλήνων της Μαριούπολης για να μνημονεύσουν τους καταπιεσμένους συμπατριώτες τους κατά τη διάρκεια της "Ελληνικής Επιχείρησης" του 1937-1938.

Μετά την κατάληψη της Μαριούπολης το 2022, οι Ρώσοι εισβολείς, επαναλαμβάνοντας τα εγκλήματα των ιδεολογικών προκατόχων τους, κυνικά κατέστρεψαν το μνημείο.

"Ας μην ξεχνάμε τις τραγωδίες του παρελθόντος, για να μην τις ξαναζήσουμε", ήταν η επιγραφή στο βάθρο που έσπασαν οι βάνδαλοι. Το καθήκον που καλούμαστε να εκπληρώσουμε σήμερα είναι να αποτρέψουμε παρόμοιες τραγωδίες του παρελθόντος και εγκλήματα πολέμου του παρόντος να συμβούν στο μέλλον.

(Το άρθρο βασίζεται σε έγγραφα των Κεντρικών Κρατικών Αρχείων της Ουκρανίας και σε πληροφορίες από ανοικτές πηγές του Διαδικτύου).